

1. Informacja o działalności Kolegium IPN

W roku 2019 Kolegium IPN kontynuowało swoją działalność w dotychczasowym składzie: dr hab. Sławomir Cenckiewicz, prof. Jan Draus, prof. Piotr Franaszek, ks. prof. Józef Marecki, prof. Andrzej Nowak, prof. Wojciech Polak, Bronisław Wildstein, prof. Tadeusz Wolsza i Krzysztof Wyszowski. Pracami Kolegium kierował Wojciech Polak, którego zastępcami do 27 czerwca byli: Sławomir Cenckiewicz, Józef Marecki i Tadeusz Wolsza. Podczas posiedzenia 14 maja zgodnie z regulaminem organizacyjnym Kolegium w wyniku wyborów na nową roczną kadencję, rozpoczynającą się 28 czerwca, ponownie na przewodniczącego został wybrany Wojciech Polak, a na jego zastępców: Piotr Franaszek, Tadeusz Wolsza i Krzysztof Wyszowski.

Kolegium odbyło 12 posiedzeń, w których poza jego członkami uczestniczyli prezes IPN dr Jarosław Szarek bądź delegowani przez niego przedstawiciele. Informowali o bieżących sprawach Instytutu oraz odpowiadali na pytania i interpelacje, które wpłynęły do Kolegium lub zostały wniesione przez jego członków. Ponadto w posiedzeniach brali udział także: zaproszeni goście zewnętrzni, dyrektorzy lub wicedyrektorzy poszczególnych pionów Instytutu oraz pracownicy merytoryczni.

Do zadań Kolegium IPN należy zajmowanie stanowiska w sprawach ważnych dla Instytutu Pamięci Narodowej oraz dotyczących m.in. zasad udostępniania dokumentów Archiwum IPN, dlatego też wspólnie z prezesem omówiono zasady współpracy IPN z United States Holocaust Memorial Museum (29 stycznia) oraz sposób korzystania z zasobu archiwalnego IPN poza granicami kraju (16 lutego). W wyniku tych dyskusji Kolegium wydało oświadczenie informujące, że każdego, kto korzysta z zasobu Archiwum IPN poza granicami Polski, obowiązują uregulowania prawne zawarte w ustawie o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, tak jak w przypadku użytkowników krajowych. Kolegium podczas posiedzenia 26 listopada wysłuchało informacji na temat spotkania dr. Jarosława Szarka, prezesa IPN, z Sarą Bloomfield, dyrektorem Muzeum Holokaustu, i Davidem S. Ferriero, dyrektorem Narodowych Archiwów Stanów Zjednoczonych (NARA), w sprawie przyszłej współpracy.

29 stycznia dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, wiceprezes IPN, mówił o planowanych na szeroką skalę pracach Biura Poszukiwań i Identyfikacji w 2019 r. w kraju i za granicą mających na celu przywracanie tożsamości polskim bohaterom, ofiarom totalitaryzmów. Wówczas też z prok. Andrzejem Pozorskim, dyrektorem Głównej Komisji, zastępcą prokuratora generalnego, oraz Marzeną Kruk, dyrektorem Archiwum IPN, dyskutowano na temat materiałów służb bezpieczeństwa PRL odnalezionych w Instytucie Hoovera w Stanach Zjednoczonych, które zgodnie z prawem powinny znaleźć się w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej. Zasugerowano możliwość przeprowadzenia przez pracowników Archiwum IPN kwerendy w Archiwum Instytutu Hoovera w celu ustalenia, jakie dokumenty podlegające obowiązkowemu przekazaniu do zasobu archiwalnego IPN znajdują się w tamtejszym zasobie.

Medialne doniesienia o nieobjęciu w 2007 r. aktem oskarżenia generała Michała Janiszewskiego w sprawie przeciwko Wojciechowi Jaruzelskiemu i innym, którym zarzucono udział w związku przestępczym o charakterze zbrojnym, mającym na celu popełnianie przestępstw polegających na ograniczaniu praw i wolności obywatelskich przez opracowywanie projektów aktów normatywnych oraz planów i harmonogramów działań organów państwowych, dotyczących nielegalnego wprowa-

dzenia stanu wojennego w Polsce przez Oddziałową Komisję w Katowicach spowodowały, że Kolegium zwróciło się do prok. Andrzeja Pozorskiego o przedstawienie wyjaśnień w sprawie (14 maja).

Uwadze Kolegium nie umknęły problemy związane z dekomunizacją nazw ulic. 19 lutego dyskutowano wspólnie z Adamem Siwkiem, dyrektorem Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa, na temat dekomunizacji w Warszawie, a 4 października Kolegium wyraziło negatywny stosunek wobec usunięcia nazw ulic: majora Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki” w Białymstoku i generała Emila Augusta Fieldorfa „Nila” w Żyrardowie. W wydanym oświadczeniu wyraziło „głęboką dezaprobatę wobec decyzji Rady Miejskiej w Białymstoku, gdzie usunięto nazwę ulicy pułkownika Zygmunta Szendzielarza »Łupaszki«, i Rady Miejskiej Żyrardowa, gdzie usunięto nazwę ulicy generała Emila Augusta Fieldorfa »Nila«. Usunięcie z nazw ulic nazwisk dwóch wielkich patriotów walczących o Wolną Polskę i zamordowanych przez zbrodniczy reżim komunistyczny uważamy za działanie niegodne i uwłaczające czci, którą powinniśmy otaczać polskich bohaterów”.

Wejście w życie 1 stycznia 2019 r. ustawy z dnia 22 listopada 2018 r. o grobach weteranów walk o wolność i niepodległość Polski, która na prezesa IPN nałożyła obowiązek prowadzenia ewidencji grobów weteranów walk o wolność i niepodległość Polski, było powodem omówienia szczegółów realizacji tejże ustawy przez pion Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN kierowany przez Adama Siwka (22 października).

Kolegium wiele uwagi poświęciło pracy badawczej Instytutu Pamięci Narodowej, ponieważ opiniowanie i rekomendacja kierunków działalności i programów badawczych to jedno z jego ustawowych zadań wynikających z art. 23 ust. 2 pkt 3 ustawy o IPN. 14 lutego 2017 r. Kolegium w związku z wnioskiem prezesa IPN pozytywnie zarekomendowało 14 projektów badawczych jako centralne programy badawcze. Profesor Włodzimierz Suleja, dyrektor Biura Badań Historycznych, po dokonaniu oceny stanu realizacji projektów wystąpił do Kolegium z prośbą o zmianę ich dotychczasowej formuły. Swoje ustalenia i opinię w sprawie przedstawił na posiedzeniu 16 kwietnia, zwracając uwagę m.in. na stopień zaangażowania prac i liczbę uczestników projektów. 11 czerwca 2019 r. Kolegium podjęło uchwałę w sprawie rekomendacji programów badawczych Instytutu Pamięci Narodowej, pozytywnie opiniując formułę tych programów, które zostały podzielone na: centralne projekty badawcze, seminaria oraz serie wydawnicze. Ponadto prof. Suleja uczestniczył w posiedzeniach: 11 czerwca z udziałem wicedyrektora Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, dr. hab. Grzegorza Berendta, jako specjalisty ds. badania relacji polsko-żydowskich (rozmawiano o projekcie badawczym „Dzieje Żydów w Polsce i relacje polsko-żydowskie w latach 1914–1989”) oraz 23 września, kiedy dr Rafał Leśkiewicz, pełnomocnik prezesa IPN ds. badań nad terrorem okupacyjnym w Polsce w latach 1939–1945, zaprezentował założenia nowego projektu IPN „Badania terroru okupacyjnego na ziemiach polskich w latach 1939–1945”.

Kolegium zapoznało się z przedsięwzięciami zrealizowanymi przez Instytut Pamięci Narodowej z okazji Narodowego Dnia Pamięci Polaków Ratujących Żydów (16 kwietnia) oraz informacjami dr. Mateusza Szpytmy, wiceprezesa IPN, na temat wizyty w Izraelu podczas IV Ogólnopolskiego Zjazdu Polaków Ratujących Żydów (26 listopada). Ponadto omówiono zaplanowane i realizowane główne inicjatywy naukowo-wydawnicze Instytutu Pamięci Narodowej na lata 2019–2020 (2 lipca). Zapoznano się z przedsięwzięciami zaplanowanymi w związku z obchodami 100. rocznicy wojny polsko-bolszewickiej 1920 r., zwrócono uwagę na ukazanie międzynarodowego kontekstu, warunków, w jakich znalazła się wówczas Rzeczypospolita Polska, oraz potrzebę upamiętnienia nie tylko samej bitwy 1920 r., ale całej wojny 1919–1920 (27 sierpnia).

Kolegium ponadto podczas posiedzeń:

- wysłuchało podsumowania wykonania przez centralę i oddziały IPN budżetu za 2018 r. (19 lutego);
- omówiło przedłożony przez prezesa IPN projekt Informacji o działalności Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu za rok 2018, przedkładanej Sejmowi RP i Senatowi RP, podejmując w przedmiotowej sprawie uchwałę (12 marca);

- omówiło działalność pionu lustracyjnego IPN z udziałem prok. Jarosława Skroka, dyrektora Biura Lustracyjnego, oraz jego zastępcy Leopolda Buczackiego (26 listopada);
- dyskutowało na temat pracy i procedur obowiązujących w Instytucie Pamięci Narodowej (18 grudnia).

Ponadto podczas posiedzenia 27 sierpnia Kolegium podjęło większością głosów uchwałę w sprawie Sprawozdania z działalności Instytutu za 2018 r. złożonego przez dr. Jarosława Szarka, prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, zgodnie z art. 24a ustawy o IPN (8 głosami „za”, przy jednym „wstrzymującym się”).

Kolegium w trakcie posiedzeń podjęło 6 uchwał w sprawie zgłoszonych przez prezesa kandydatów na stanowiska kierownicze wymienione w statucie IPN w związku z realizacją art. 23 ust. 2 pkt 2 ww. ustawy.

Wypełniając obowiązki wynikające z art. 36 ust. 9 ustawy o IPN, wydało dwie opinie na wniosek prezesa IPN – odnośnie do odwołań od decyzji administracyjnych dyrektorów oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej w sprawie nieudostępniania dokumentów.

Należy dodać, że członkowie Kolegium brali udział nie tylko w posiedzeniach, ale także aktywnie uczestniczyli w uroczystościach i przedsięwzięciach organizowanych lub współorganizowanych przez Instytut, związanych z jego ustawowymi celami i misją.

Profesor Wojciech Polak wielokrotnie wypowiadał się w mediach jako przewodniczący Kolegium. Na szczególną uwagę zasługują: ocena wygłoszonych w Polsce słów prezydenta Niemiec, Franka-Waltera Steinmeiera, który zwrócił się z prośbą o przebaczenie, co zdaniem profesora należy potraktować jako przyznanie się do tych straszliwych zbrodni popełnionych przez Niemców; słów prezydenta Rosji Władimira Putina, który skrytykował wrześnieją rezolucję Parlamentu Europejskiego dotyczącą wybuchu II wojny światowej i ocenił, że przyczyną II wojny światowej był pakt monachijski z 1938 r., a nie pakt Ribbentrop-Mołotow. Profesor Polak podkreślił, że Rosja, „czy to była Rosja czerwona, czy niby-demokratyczna, zawsze działała w ten sam sposób – traktowała kłamstwo jako skuteczne narzędzie w polityce”, dlatego „trzeba kategorycznie protestować przeciwko fałszowaniu polityki historycznej i wydawać oficjalne oświadczenia [...] wykorzystywać narzędzia popkultury”. Wypowiedział się także w sprawie umorzenia przez Sąd Okręgowy w Warszawie postępowania w sprawie prowokacji na ul. Chłodnej w 1983 r. wobec ks. Jerzego Popiełuszki: „Sąd powinien wydać wyrok, że prowokacja SB na Chłodnej to zbrodnia przeciw ludzkości” oraz wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie w sprawie dwóch byłych generałów Służby Bezpieczeństwa: Władysława C. i Józefa S., którzy zostali prawomocnie skazani na kary po dwa lata więzienia za popełnienie zbrodni przeciwko ludzkości będącej zbrodnią komunistyczną. Jako przewodniczący Kolegium wziął udział w pogrzebie majora Franciszka Karpa, ostatniego ułana 11. Pułku Ułanów Legionowych z Ciechanowa, który odbył się 9 lutego w Toruniu. W swoim oficjalnym wystąpieniu podkreślił, że żegnamy żołnierza, który był niemal rówieśnikiem obchodzonej właśnie setnej rocznicy odzyskania Niepodległości. Podkreślił aktywne, pełne zaangażowania w działalność społeczną życie majora oraz jego wojenną biografię. Uczestniczył w IX Toruńskim Marszu Pułkownika Witolda Pileckiego zorganizowanym przez Fundację Polska Tożsamość oraz miasto Toruń, objętym honorowym patronatem Prezydenta RP Andrzeja Dudy. Wypowiadając się jako przewodniczący Kolegium IPN, zwrócił wówczas uwagę, że „Pilecki miał zniknąć na zawsze z kart naszej historii. Przez lata nie wolno było o nim mówić. Dlatego tak ważne jest dzisiaj przedstawianie tej postaci młodemu pokoleniu. To wzór patriotycznych cnót” (18 maja). W 80. rocznicę wybuchu II wojny światowej wziął udział w wojewódzkich uroczystościach przed pomnikiem Pamięci Ofiar Zbrodni Pomorskiej w Toruniu, którym towarzyszyła wystawa *Okupacja i zbrodnie niemieckie na Kujawach i Pomorzu południowym* przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej, Archiwum Państwowe w Bydgoszczy i Urząd Marszałkowski (1 września). Uczestniczył w uroczystości upamiętniającej trzech powstańców wielkopolskich: Franciszka Osieńskiego, Kazimierza Pałeckiego i Władysława Sławkowskiego w Gąskach koło Gniewkowa. Odsłonięta wówczas tablica, autorstwa artysty plastyka Tadeusza Wojtasika, powstała dzięki finansowemu wsparciu IPN, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Fundacji Polska Tożsamość oraz Regionalnej Dyrekcji

Lasów Państwowych w Toruniu (11 listopada). Profesor Polak brał udział w uroczystości wmurowania kamienia węgielnego pod budynek siedziby Delegatury IPN w Bydgoszczy, której towarzyszyła wystawa IPN *Należy stworzyć niepodległe państwo polskie (...) z wolnym dostępem do morza*. Ponadto wraz z delegacją IPN udał się na bydgoską Łączkę, tj. na cmentarz przy ul. Kcyńskiej, gdzie złożono wiązanki kwiatów, aby upamiętnić Żołnierzy Wyklętych (5 września). Uczestniczył w uroczystości wręczenia w imieniu Prezydenta Rzeczypospolitej Andrzeja Dudy przez dr. Jarosława Szarka, prezesa IPN, odznaczeń państwowych Krzyż Wolności i Solidarności oraz Nagrody Honorowej „Świadek Historii” w Toruniu (26 września). Wziął udział w konferencji pod patronatem m.in. IPN, organizowanej przez Region Rzeszowski NSZZ „Solidarność” w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Podkarpackiego w 35. rocznicę zamordowania kapelana „Solidarności” „Zło dobrem zwyciężaj – tak żyłem bł. Jerzy”, podczas której wygłosił wykład *Wątpliwości dotyczące okoliczności śmierci bł. ks. Jerzego Popiełuszki* (18 października). Ponadto uczestniczył w sympozjum naukowym zorganizowanym przez Archiwum IPN, Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Radę Naukową „Symposia Archivistica” pt.: „Problemy funkcji archiwów” w Toruniu (7–8 listopada). Profesor Polak wspólnie z prof. Cenckiewiczem wzięli udział w promocji drugiego tomu książki Dominika Sokołowskiego i Radosława Żydonika *Kryptonim „Klan”. Służba Bezpieczeństwa wobec NSZZ „Solidarność” w Gdańsku*, która odbyła się w Gdańsku (3 września).

Profesor Cenckiewicz uczestniczył w uroczystości odsłonięcia pomnika żołnierzy z oddziału NSZ kpt. Henryka Flamego „Bartka” w Starym Grodkowie (5 czerwca). Razem z wiceprezesem IPN dr. hab. Krzysztofem Szwagrzykiem podczas prac ekshumacyjnych prowadzonych przez pracowników pionu upamiętniania walk i męczeństwa odwiedzili Fort III w Pomiechówku, gdzie w 1944 r. Niemcy dokonali masowej zbrodni na więźniach obozu, a następnie zakopali ciała w zbiorowych mogiłach (24 czerwca). Profesor Cenckiewicz wziął udział w uroczystości wręczenia not identyfikacyjnych rodzinom ofiar komunistycznego aparatu terroru, która odbyła się w Pałacu Prezydenckim w Warszawie (3 grudnia). Wygłosił wykład „*Możesz być dobrym jeśli chcesz*”. *Gen. Bolesław Wieniawa-Długoszowski i mjr Henryk Floyar-Rajchman na wygnaniu (1940–1942)* podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej „Attachés i przedstawiciele Misji Wojskowych w Wojsku Polskim II RP i Siłach Zbrojnych PRL” w Częstochowie (13–14 czerwca), współorganizowanej przez katowicki oddział IPN oraz Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego. W Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki w Warszawie wziął udział w dyskusji poświęconej historii organów bezpieczeństwa PRL „W siódmą rocznicę śmierci: Sławomir Petelicki (1946–2012). Genealogia, sowieckie korzenie i życie skrywane” (17 czerwca) oraz w dyskusji „Od Wolnych Związków Zawodowych Wybrzeża do Solidarności. Dyskusja bez cenzury” wspólnie z działaczami WZZ Lechem Zborowskim, Janem Karandziejem i Andrzejem Bulcem (18 czerwca). Tam też w programie z cyklu „Historia zza kulis” rozmawiał: o geopolityce polskiej w II RP, PRL i III RP z Rafałem Dudkiewiczem (23 kwietnia), o książce Pawła Kowala *Testament Prometeusza. Źródła polityki wschodniej III Rzeczypospolitej* wraz z jej autorem (19 czerwca) oraz o roli Polski w polityce zagranicznej Hitlera z dr. Krzysztofem Rakiem (8 listopada). Brał udział w spotkaniach poświęconych Annie Walentynowicz: podczas otwarcia Przystanku Historia IPN w Szczecinie (20 sierpnia) oraz w Sali BHP Stoczni Gdańskiej wspólnie z Krzysztofem Wyszkwoskim oraz Januszem i Piotrem Walentynowiczami (9 kwietnia). Uczestniczył w uroczystościach zorganizowanych przez NSZZ „Solidarność” z okazji 39. rocznicy Sierpnia 1980 i powstania NSZZ „Solidarność” oraz 31. rocznicy strajków z maja i sierpnia 1988 roku w Gdańsku (31 sierpnia), a także w obchodach 100. rocznicy powstania sejneńskiego, otwarciu wystawy *Powstanie Sejneńskie* przygotowanej przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Białymstoku oraz w panelu historycznym wraz z prof. dr. hab. Grzegorzem Nowikiem poświęconym powstaniu w Sejnach (24–25 sierpnia). W Suwałkach prof. Cenckiewicz wziął udział w ogólnopolskiej konferencji naukowej „Między Orłem a Pogonią. Suwalszczyzna w latach 1918–1920” współorganizowanej przez białostocki IPN,

Archiwum Państwowe w Suwałkach oraz Augustowsko-Suwalskie Towarzystwo Naukowe, podczas której wygłosił wykład *Tadeusz Katelbach – posłaniec sejneński* (12 września). Zafascynowany postacią pułkownika Ignacego Matuszewskiego, był redaktorem zbioru jego pism wydanych przez Instytut Pamięci Narodowej, Wydawnictwo LTW, Wojskowe Biuro Historyczne: *Ignacy Matuszewski Nie ma wolności bez wielkości. Pisma wybrane*, t. 1: 1912–1942 oraz *O Polskę całą, wielką i wolną. Pisma wybrane*, t. 2: 1943–1946. To prawie dwa tysiące stron tekstu, około 90 proc. prac, które Matuszewski opublikował w latach 1912–1946 poprzedzonych rozbudowanym szkicem biograficznym autorstwa prof. Cenckiewicza. Premiera książki odbyła się w Sali Odczytowej Biblioteki Rolniczej w Warszawie z udziałem autora pracy (22 października). Relacja z jej promocji została opublikowana w dziewiątym odcinku audycji Programu I Polskiego Radia z cyklu „Przystanek Historia” realizowanej wspólnie przez Instytut Pamięci Narodowej i Program I Polskiego Radia (30 października). Prezentacja książki odbyła się także podczas 23. Międzynarodowych Targów Książki w Krakowie (25 października) oraz XXVIII Targów Książki Historycznej w Warszawie (30 listopada), z kolei gdańską premierę zorganizowano w Muzeum II Wojny Światowej w ramach cyklu „Spotkania z Historią” (14 listopada). Profesor Cenckiewicz wystąpił także w programie „Warto rozmawiać” w Telewizji Polskiej, który był poświęcony m.in. książce o płk. Matuszewskim (21 października). Wziął udział w uroczystościach upamiętniających gen. Kazimierza Sosnkowskiego współorganizowanych przez Konsulat Generalny RP w Montrealu, IPN i Wojskowe Biuro Historyczne w Kanadzie (5–6 października). Z okazji 135. urodzin gen. Kazimierza Sosnkowskiego w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki w Warszawie odbyło się spotkanie poświęcone jego życiu, w którym udział wzięli: dr hab. Sławomir Cenckiewicz, Halina Babińska oraz autor albumu o generale dr Jerzy Kirszak (19 listopada). W warszawskim Centrum Edukacyjnym z udziałem profesora odbyły się także promocje książek: *Normatywy Wojskowej Służby Wewnętrznej (1957–1990)* w opracowaniu i ze wstępem Bartosza Kapuściaka wraz z jej autorem oraz dr. Pawłem Piotrowskim (10 września), *Radykałowie „Solidarności”. Kierownictwo MKZ Katowice w sporze o program i taktykę działania NSZZ „Solidarność” w latach 1980–1989* wraz z dr Katarzyną Wilczok (autorką) oraz Andrzejem Rozpłochowskim (25 września). Ponadto uczestniczył w dyskusjach na temat książek: Władysława Bulhaka *Wywiad PRL a Watykan 1962–1978* z prof. Andrzejem Paczkowskim (ISP PAN), dr. hab. Zbigniewem Siemiątkowskim (Instytut Nauk Politycznych UW) i jej autorem (16 października) oraz Krzysztofa Langowskiego *O honor i sztandar, który nas skupia. Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (1943–2013)* wspólnie z prof. Tadeuszem Wolszą (24 stycznia).

Profesor Tadeusz Wolsza brał udział w licznych wydarzeniach poza granicami kraju: wygłosił prelekcję *Niezlomni* w Klubie Orła Białego w Londynie zorganizowaną przez Polską Wspólnotę w Wielkiej Brytanii – Przystanek Historia IPN Londyn (3 marca); uczestniczył w zorganizowanej przez IPN konferencji naukowej „Spojrzenie na relacje polsko-litewskie w XX wieku” w Domu Kultury Polskiej w Wilnie, gdzie wystąpił z wykładem *Polsko-litewskie kontakty sportowe w dwudziestoleciu międzywojennym*, oraz przygotował lekcje dla dzieci i młodzieży wspólnie z dr hab. Danutą Jastrzębską-Golonką, dr Małgorzatą Misiak, dr. Pawłem Warotem (19–21 marca); wygłosił wykład *Penitentiary system of the People’s Republic of Poland 1945–1956* na międzynarodowej konferencji naukowej współorganizowanej przez Uniwersytet im. Ilii Czawczawadze (Tbilisi), Ambasadę RP w Tbilisi, Soviet Past Research Laboratory (SovLab) (Tbilisi), Biuro Badań Historycznych IPN, Instytut Polski w Tbilisi – „Represje komunistyczne przeciwko Gruzinom i Polakom 1918–1991” w Tbilisi (7–8 maja); uczestniczył w obchodach 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej, podczas których wygłosił wykład *Dyplomacja w obliczu wojny* w Przystanku Historia IPN w Londynie (12 października). Ponadto był uczestnikiem belwederskich debat historyków współorganizowanych przez Kancelarię Prezydenta RP i IPN: „Kształtowanie się ośrodków władzy – listopad 1918 – luty 1919” (22 stycznia), „Walka o granice 1918–1919” – część I (13 czerwca), „Walka o granice 1918–1919” – część II – (24 października). Profesor Wolsza wygłosił wykład *Problem czasu wolnego więźniów w warunkach pobytu w zakładzie karnym lub obozie pracy (do 1956 r.)*, podczas

odbywającej się w Kowarach konferencji naukowej zorganizowanej przez wrocławski oddział IPN „Aparat bezpieczeństwa w perspektywie antropologii władzy i antropologii organizacji” (20–22 lutego). Wykład *System więziennictwa w Polsce w latach 1944–1956* wygłosił podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez OIPN w Łodzi „Młodzieżowy opór antykomunistyczny w Polsce i krajach nadbałtyckich po drugiej wojnie światowej” w Łodzi (5–6 marca). *Postawy straży i Służby Więziennej wobec więźniów politycznych w latach 1944/45–1956* to tytuł wykładu podczas konferencji naukowej „Od izolacji do resocjalizacji. 100 lat historii więziennictwa w niepodległej Polsce. Wybrane aspekty” we Wrocławiu (25–26 kwietnia) współorganizowanej przez Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej we Wrocławiu, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Oddziałowe Biuro Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu. Wziął także udział w uroczystości wręczenia not identyfikacyjnych rodzinom ofiar reżimu komunistycznego i zbrodni popełnionych przez UPA, których szczątki odkryto podczas prowadzonych przez IPN w ostatnich latach prac poszukiwawczych i ekshumacyjnych. Uroczystość odbyła się w Pałacu Prezydenckim w Warszawie (17 czerwca). Profesor Wolsza wygłosił wykład w Bibliotece Publicznej w Nakle nad Notecią *1945. Konsekwencje zakończenia wojny dla Polski i Polaków* (27 maja), a także wykład *Niemieckie barbarzyństwo w pierwszych dniach wojny w świetle polskiej prasy* na międzynarodowej konferencji naukowej „Ludność cywilna i dramat wojny” zorganizowanej przez Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu oraz Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku w 80. rocznicę wybuchu II wojny światowej (30 sierpnia) pod patronatem m.in. Oddziału IPN w Łodzi. Uczestniczył w panelu dyskusyjnym „Czym była i czym jest dla nas dziś ta zbrodnia katyńska? Jakie jest jej znaczenie dla naszych dzisiejszych losów?” wraz z prof. Włodzimierzem Suleją, prof. Wiesławem Wysockim oraz Andrzejem Józefem Melakiem (prezesem Komitetu Katyńskiego). Dyskusja odbyła się podczas wydarzenia zorganizowanego przez PGNiG i Fundację PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza „Iskra pamięci” – zapal znicz w hołdzie bohaterom” – w Warszawie (14 września), w które bardzo aktywnie był zaangażowany IPN. Profesor Wolsza wystąpił m.in. z przedstawicielami IPN na międzynarodowej konferencji naukowej „Poland First to Fight” w Waszyngtonie (18–20 listopada), podczas której wygłosił wykład na temat zakłamywania zbrodni katyńskiej przez Sowiec. Celem konferencji było upamiętnienie 80. rocznicy wybuchu II wojny światowej oraz przedstawienie roli Polski w konflikcie wywołanym przez III Rzeszę i ZSRR. Wygłosił także wykład o rtm. Witoldzie Pileckim w sali kinowej Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku (16 września) oraz uczestniczył m.in. z dr. Mateuszem Szpytmą, wiceprezesem IPN, w uroczystości odsłonięcia pomnika rtm. Witolda Pileckiego przed budynkiem Muzeum II Wojny Światowej (17 września). Uczestniczył w panelu dyskusyjnym „Walka o granice Rzeczypospolitej w latach 1918–1919” wraz z profesorami: Przemysławem Hauserem (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Januszem Odziemkowskim (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), Tomaszem Schrammem (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Włodzimierzem Suleją (IPN), Mariuszem Wołosem (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej „Walka o granice II Rzeczypospolitej” w Bełchatowie (14–15 maja) zorganizowanej przez Instytut Pamięci Narodowej w Łodzi. Wspólnie z prof. Andrzejem Nowakiem wziął udział w panelu dyskusyjnym „Elity II Rzeczypospolitej Polskiej” obok profesorów: Krzysztofa Kawalca, Włodzimierza Mędrzeckiego i Włodzimierza Sulei (moderator), w Senacie RP (25 czerwca). Profesor Wolsza wystąpił w Bydgoszczy z prelekcją podczas pokazu filmu IPN *Paszporty Paragwaju* prezentowanego w ramach obchodów Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką (25 marca) zorganizowanego przez OIPN w Gdańsku. Uczestniczył jako ekspert w pierwszej edycji polonijnej Turnieju Debat Historycznych, która odbyła się w Sejmie RP (27–28 kwietnia), oraz zasiadał w jury finału IV Turnieju Oksfordzkich Debat Historycznych w Sejmie RP (30 maja). Poprowadził spotkanie poświęcone prezentacji książki Pawła Dudzińskiego *Szachy wojenne 1914–1918. Drogi do niepodległości* z udziałem autora, Radosława Jedynaka (prezesa

Polskiego Związku Szachowego) i Tomasza Lissowskiego (przewodniczącego Komisji Historycznej Polskiego Związku Szachowego) w Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki Przystanek Historia (14 maja). Książka autorstwa prof. Wolszy *Ze sportem za pan brat, ze sportem na bakier. Pasje sportowe elit politycznych w dwudziestoleciu międzywojennym i w pierwszych latach Polski Ludowej* wydana przez IPN, IH PAN i NERITON została zakwalifikowana do konkursu o Nagrodę Historyczną m.st. Warszawy im. Kazimierza Moczarskiego. Wziął udział w uroczystym wręczeniu nagród laureatom konkursu im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na Najlepszy Debiut Historyczny Roku w zakresie historii najnowszej w Centrum Edukacyjnym Przystanek Historia im. Janusza Kurtyki w Warszawie (29 października). Członkowie Kolegium wzięli udział w XX Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich w Lublinie. W panelach dyskusyjnych zorganizowanych przez Instytut Pamięci Narodowej uczestniczyli: prof. Wolsza – „Osobliwości polskiej myśli historycznej na emigracji po 1945 r.”, prof. Jan Draus – „Czy zaczęło się od Polski? Solidarność a upadek komunizmu” oraz prof. Andrzej Nowak w panelu „Jakiej historii Polacy dziś potrzebują?” (18–20 września).

W 101. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości prezydent Andrzej Duda odznaczył Orderem Orła Białego prof. Andrzeja Nowaka „w uznaniu znamienitych zasług w upowszechnianiu wiedzy historycznej i propagowaniu wartości patriotycznych, za osiągnięcia w dziedzinie nauk humanistyczno-społecznych i popularyzowanie polskiej myśli naukowej na świecie” (11 listopada). Profesor Nowak został także laureatem Nagrody im. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, która jest przyznawana m.in. wybitnym polskim twórcom, których dzieła przyczyniają się do lepszego zrozumienia historii i tradycji Polski oraz stanowią cenną inspirację na przyszłość (9 czerwca). Wziął też udział w panelu dyskusyjnym „Wielka dekada Polaków 1979–1989 (30 lat później)” współorganizowanym przez krakowski IPN na Akademii Ignatianum w Krakowie wraz z Janem Marią Rokitą, dr. Łukaszem Kamińskim i dr. hab. Filipem Musiałem (1 czerwca) oraz dyskusji wokół książki Marka Hańderka *Unia 1940–1948. Dzieje zapomnianego ruchu ideowego* w Centrum Edukacyjnym IPN w Warszawie (26 listopada).

Ksiądz prof. dr hab. Józef Marecki wygłosił wykład *O. Ryszard Śleboda OFMCap – niezwykle świadek historii* podczas odbywającej się w Warszawie ogólnopolskiej konferencji naukowej „Księża dla władzy groźni. Duchowni współpracujący z opozycją (1976–1989)”, cz. II, zorganizowanej przez Biuro Badań Historycznych IPN (16–17 kwietnia). Wykład *Najważniejsze wątki papieskiego nauczania w trakcie pobytu w Krakowie* wygłosił podczas konferencji „I pielgrzymka Jana Pawła II do Polski” w Gnieźnie, którą zorganizowali: Archidiecezja Gnieźnieńska, Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie i w Poznaniu oraz Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (30–31 maja). Uczestniczył w dyskusji dotyczącej aparatu wyznaniowego w pierwszych latach Polski Ludowej 1945–1956 podczas ogólnopolskiej konferencji naukowej „Struktury administracji wyznaniowej i pierwsze lata działalności Urzędu ds. Wyznań w Polsce »ludowej« (1945–1956)” w Trębkach Nowych (25–27 września). Wykład *Relacje kard. Kominka z kard. Wojtyłą* wygłosił podczas konferencji naukowej „Kardynał Bolesław Kominek – biskup, dyplomata, wizjoner” zorganizowanej we Wrocławiu (18 listopada) przez Centrum Historii Zajezdnia we Wrocławiu i Biuro Badań Historycznych IPN w Warszawie. Wziął udział w promocji książki Rafała Łatki *Episkopat Polski wobec stosunków państwo–Kościół i rzeczywistości społeczno-politycznej PRL 1970–1989* w Katowicach (19 czerwca). W Centrum Edukacyjnym IPN im. Janusza Kurtyki w Warszawie z udziałem ks. prof. Józefa Mareckiego odbyła się prezentacja VII i VIII tomu zapisków *Pro memoria* prymasa Stefana Wyszyńskiego opracowanych przez Rafała Łatkę i Monikę Wiśniewską (22 października) oraz *Obudzić naród do wielkości... Wystąpienia Janusza Kurtyki przed Parlamentem RP 2005–2010*, w opracowaniu Cecylii Kuty i Jarosława Tęśniorowskiego (8 kwietnia). Profesorowie Piotr Franaszek oraz ks. Józef Marecki uczestniczyli we mszy św. ku czci śp. Janusza Kurtyki, złożyli kwiaty pod tablicą jemu poświęconą, a także podziękowali w imieniu Kolegium IPN pracownikom krakowskiego oddziału IPN za coroczną organizację uroczystości ku pamięci ofiar katastrofy smoleńskiej i Janusza Kurtyki (10 kwietnia). Ksiądz prof. Marecki

wziął także udział w uroczystościach pogrzebowych Stanisława Ludzi „Harnasia” w Krakowie, współorganizowanych przez krakowski oddział IPN i wojewodę małopolskiego (4 kwietnia), oraz uroczystości upamiętniającej 76. rocznicę zbrodni w Ostrówkach i Woli Ostrowieckiej, która odbyła się w Ostrówkach na Ukrainie (31 sierpnia). Pod redakcją Cecylii Kuty i ks. prof. Józefa Mareckiego ukazała się w IPN publikacja *Kościół w okowach. Sen o wolności, głód nadziei wokół protestu głodowego w Krakowie-Bieżanowie*, o której dyskutowano w obecności autorów podczas spotkania Krakowskiej Łoży Historii Współczesnej w Centrum Edukacyjnym IPN w Krakowie (27 listopada). Książki prof. Józef Marecki, prof. Piotr Franaszek, Krzysztof Wyszowski oraz Bronisław Wildstein – jako inicjator – uczestniczyli w odsłonięciu pomnika upamiętniającego Stanisława Pyjasa przy domu studenckim „Żaczek” w Krakowie (7 maja).

Profesor Piotr Franaszek reprezentował Kolegium podczas otwarcia wystawy IPN *Wstańcie, chodźmy. Pierwsza pielgrzymka Jana Pawła II do Polski*, przedstawiającej fotografie ze zbiorów Instytutu Prymasowskiego Stefana Kardynała Wyszyńskiego oraz z Archiwum IPN, w większości niepublikowane. Prezentacja odbyła się w Krakowie w 41. rocznicę wyboru kard. Karola Wojtyły na papieża (16 października). Ponadto na zaproszenie dyrektora dr. Andrzeja Sznajdera (18 września) gościł w katowickim oddziale IPN. Dyrektor chciał pokazać przedstawicielowi Kolegium, jakie zadania są realizowane przez pracowników Oddziału i podzielić się problemami, z którymi boryka się Oddział.

Krzysztof Wyszowski uczestniczył w uroczystościach pogrzebowych w Gdańsku, podczas których pożegnano Leona Stobieckiego, działacza Wolnych Związków Zawodowych, współorganizatora strajku w sierpniu 1980 r. (13 maja). Wziął udział w uroczystości poświęconej Annie Walentynowicz połączonej z prezentacją znaczka pocztowego z jej wizerunkiem, która odbyła się w historycznej Sali BHP w Gdańsku (24 czerwca), uroczystości towarzyszyła wystawa IPN *Anna Walentynowicz – Legenda Solidarności 1929–2010*. Wziął udział w promocji 3 tomu Encyklopedii Solidarności i dyskusji Grzegorza Majchrzaka i Grzegorza Wołka: „O Encyklopedii, jej powstawianiu, kulisach pracy i wielu innych zagadnieniach”. Spotkanie odbyło się w siedzibie Stowarzyszenia Wolnego Słowa w Warszawie (17 września).

Bronisław Wildstein był moderatorem zorganizowanej przez IPN debaty historycznej w Teatrze Kamienica w Warszawie z okazji obchodów 30. rocznicy wolnych wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, w której uczestniczyli dysydenci z krajów bloku wschodniego oraz przewodniczący parlamentów państw Europy Środkowej i Wschodniej. Podczas uroczystości prezes IPN Jarosław Szarek wręczył Krzyże Wolności i Solidarności byłym działaczom opozycji antykomunistycznej. Obecni byli także profesorowie: Jan Draus, Wojciech Polak i Tadeusz Wolsza (3 czerwca).

Profesor Jan Draus wziął udział w uroczystościach rocznicowych związanych z Wyborami Czerwcowymi '89 zorganizowanych przez Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej i Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie. W dyskusji na temat wyborów 4 czerwca 1989 r. uczestniczył wraz z Markiem Kamińskim, przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Ziemia Przemyska w 1989 r., Janem Karusiem, przewodniczącym NSZZ RI „Solidarność” w 1989 r., Janem Musiałem, kandydatem Komitetu Obywatelskiego w wyborach 1989 r., senatorem I kadencji, wojewodą przemyskim, prof. dr. hab. Ryszardem Terleckim, wicemarszałkiem Sejmu RP, działaczem opozycyjnym, oraz prof. Zdzisławem Krasnodębskim, wiceprzewodniczącym Parlamentu Europejskiego (2 czerwca). Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, Przemyska Biblioteka Publiczna im. Ignacego Krasickiego i Wydawnictwo Księgarnia Libra PL byli organizatorami spotkań autorских z prof. Janem Drausem promujących książkę: *Metropolia Lwowska Obrządku Łacińskiego i jej losy w pojaltańskiej rzeczywistości. Arcybiskupi i biskupi u progu niepodległości 1918 roku* w Przemyślu (20 lutego) i Rzeszowie (27 lutego). Ponadto prof. Draus uczestniczył w II Kongresie Osób Represjonowanych, Działaczy Solidarności i Kombatantów, którego organizatorami był wojewoda podkarpacki przy współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie i NSZZ „Solidarność” Region Rzeszowski (10 grudnia).

Instytut Pamięci Narodowej, realizując zadania ustawowe związane z utrwalaniem pamięci o bohaterach narodowych i upowszechnianiem wiedzy o najnowszej historii Polski, przyznaje nagrody, w których jury zasiada przewodniczący Kolegium, jako wiceprzewodniczący Kapituły nagród „Kustosz Pamięci Narodowej” i „Świadek Historii”. Dlatego w roku sprawozdawczym osobiście uczestniczył w spotkaniach bądź delegował upoważnioną przez siebie osobę. Ponadto profesorowie Cenckiewicz, Draus, Polak i Wolsza uczestniczyli w pracach komisji konkursu im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na „Najlepszy Debiut Historyczny Roku”, w którym nagradzane są niepublikowane prace magisterskie i doktorskie poświęcone historii Polski i Polaków w XX w. Z kolei profesorowie: Andrzej Nowak i Sławomir Cenckiewicz uczestniczyli jako członkowie jury z ramienia Polskiego Radia w konkursie na „Książkę Historyczną Roku” im. Oskara Haleckiego. To konkurs współorganizowany przez Instytut Pamięci Narodowej, Narodowe Centrum Kultury, Telewizję Polską oraz Polskie Radio.

Członkowie Kolegium w roku sprawozdawczym publikowali artykuły w książkach Instytutu Pamięci Narodowej. W białostockiej serii wydawniczej *Antykomunizm Polaków w XX wieku*, pod redakcją Piotra Kardeli i Karola Sacewicza, ukazały się teksty: prof. Andrzeja Nowaka *Antykomunizm w myśli polskiej XIX wieku. Wprowadzenie do tomu*, prof. Wojciecha Polaka *Niezależne Zrzeszenie Studentów wobec komunizmu w latach 1980–1988* oraz prof. Tadeusza Wolszy *Obraz komunistów polskich w ujęciu emigracji politycznej na Wyspach Brytyjskich po 1945 roku*. Książd prof. Józef Marecki opublikował teksty w książkach: *Nie zabijaj. Nacjonalizm i ludobójstwo na Kresach wobec Kościoła, etyki chrześcijańskiej i zasad humanizmu* pod redakcją Włodzimierza Osadczego, Adama Kulczyckiego – *Niedokończone msze święte* oraz *Prymas Wyszyński a Niepodległa. Naród – patriotyzm – państwo w nauczaniu Prymasa Tysiąclecia*, pod redakcją Ewy K. Czaczkowskiej i Rafała Łatki – *Wizje patriotyzmu w listach Episkopatu Polski w latach 1949–1981*. Ukazały się następujące artykuły prof. Piotra Franaszka: *Uniwersytet Jagielloński po Marcu '68* w książce *Marzec i po Marcu. Wpływ kryzysu Marca '68 na środowiska naukowe i kulturę Polski ludowej* pod redakcją Przemysława Benkena i Tadeusza Pawła Rutkowskiego, a „*Cichym ścigali go lotem*” – „*ucieczka*” *Macieja Słomczyńskiego przed bezpieczeństwem, literatami i literaturą resortową* w książce *Twórczość na zamówienie* pod redakcją Sebastiana Ligarskiego i Rafała Łatki. Profesor Wojciech Polak w dziale komentarze historyczne „Biuletynu IPN” nr 7–8/2019 opublikował tekst *Do zobaczenia, Zbyszku* poświęcony pamięci generała Zbigniewa Nowka. W publikacji *Jalta. Rzeczywistość, mit i pamięć* pod redakcją naukową Sławomira Łukasiewicza artykuł *Reakcje i komentarze rządu Rzeczypospolitej Polskiej oraz stronnictw politycznych w „polskim Londynie” po ustaleniach konferencji Wielkiej Trójki w Jalcie* opublikował prof. Tadeusz Wolsza. Artykuł prof. Wolszy *Misja prof. Henryka Paszkiewicza z 1950 r. Uczony na tle politycznej emigracji pojaltńskiej* został zamieszczony w książce *Henryk Paszkiewicz wydobyty z zapomnienia* pod redakcją Małgorzaty Dąbrowskiej, w której także ukazał się m.in. tekst prof. Drausa *Henryk Paszkiewicz na wojnie, w niewoli i na emigracji (1939–1979)*. Profesor Draus jest również autorem tekstu poświęconego pamięci dr. Zbigniewa Nawrockiego w książce *W służbie dla prawdy. Prace historyczne dedykowane Zbigniewowi Nawrockiemu (1959–2017)* pod redakcją naukową Tomasza Balbusa i Jerzego Bednarka.

W gronie członków Kolegium zasiadają znani i cenieni badacze historii zarówno Polski, jak i świata, zaangażowani uczestnicy wydarzeń historycznych, działacze opozycji antykomunistycznej, publicyści, wykładowcy akademicki, dlatego też jako eksperci często zabierają głos publicznie. Uczestniczą w konferencjach naukowych organizowanych przez uczelnie wyższe, stowarzyszenia, fundacje – nie tylko w Polsce, ale także za granicą, biorą udział w dyskusjach na temat książek dotyczących interesującej ich problematyki bądź odkrywają kulisy ważnych wydarzeń historycznych podczas obchodzonych rocznic. Profesor Andrzej Nowak wielokrotnie jako sowietolog pisał na temat zakłamywania historii przez rosyjskie media przedstawiające Związek Sowiecki w charakterze wyzwoliciela Polski, o polityce historycznej Federacji Rosyjskiej, o roli Polaków w walce z totalitaryzmami, o potrzebie przypominania prawdy historycznej. Profesor Tadeusz Wolsza przypominał

o wojennych i powojennych losach Polaków, którzy w 1943 r. wyjechali w ramach delegacji do Katynia, miejsca zbrodni sowieckiej, o politycznym wymiarze sportu kształtującym społeczeństwo w dwudziestoleciu międzywojennym, a także w pierwszych latach Polski Ludowej. Profesor Sławomir Cenckiewicz historyk najnowszych dziejów Polski badający obszary dotychczas nieopisane bądź opisane szczerkowo w roku 2019 – Roku Anny Walentynowicz – mówił o jej zasługach dla odzyskania przez Polskę niepodległości. Widząc potrzebę popularyzacji najlepszych książek Instytutu Pamięci Narodowej w Internecie, często umieszczał informacje na ich temat oraz informacje na temat bieżących aktywności badawczych i edukacyjnych IPN w mediach społecznościowych (Twitter, Facebook).